

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Одлуком Наставно-научног већа ФПН одређени смо у комисију за преглед и оцену докторске дисертације кандидата мр Немање Маринковића под називом „Однос спољне политике и националне безбедности“.

Након што смо прочитали рукопис који је кандидат поднео и усагласили ставове, подносимо Већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Мр Немања Маринковић рођен је 1978. године у Новом Пазару, где је завршио основну школу и гимназију, обе са одличним успехом. Студирао и дипломирао је на Полицијској академији Универзитета у Београду 2002. године. Последипломске студије похађао је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду и окончао их септембра 2007. године одбраном магистарске тезе “Место и улога националне безбедности у Европској унији”.

Запослен је од 2002. године на Полицијској академији, односно (од 2006. године) Криминалистичко-полицијској академији. Биран је у звања асистента-приправника, асистента (2008) и предавача (2011) на предметима Национална безбедност, а изводио је вежбе из предмета Међународни односи, Међународно јавно право, Основи безбедности, Увод у државну безбедност и Методика обавештајног рада, те наставу на предметима специјалистичких студија Обавештајни и контраобавештајни аспекти тероризма и антитероризма и Системи безбедности. Укупно је у настави ангажован преко 12 година. Након магистрирања, похађао је више курсева за усавршавање у областима из којих је изводио вежбе и наставу, тј. о проблемима националне и међународне безбедности.

Објавио је седам стручних и научних радова, чланака у часописима и прилога у домаћим и страним зборницима.

Говори енглески језик.

На Факултету политичких наука пријавио је 2015. године докторску дисертацију „Однос спољне политике и националне безбедности“ и пријава је без примедби усвојена на седницама Наставно-научног већа ФПН, а потом и Већа правно-економских наука Универзитета у Београду.

Поднети рукопис докторске дисертације мр Немање Маринковића обухвата 385 страница текста и 9 страница литературе. Подељена је на увод, први део (Теоријски однос спољне политике и националне безбедности), други део (Практични однос спољне политике и националне безбедности) и закључак.

2. Предмет и циљ дисертације

Кандидат је рад на дисертацији почео ставом да су велике промене у скоро свим областима живота људи у савременом свету карактеристика епохе у којој живимо, па и у области безбедности и истакао да се „значај националне безбедности државе неретко умањује и оцењује застарелим и неадекватним. Међутим, као супротност остају размишљања да се управо национална безбедност државе, уз неопходну транс-формацију, са својом „инфраструктуром“ и механизмима најбоље може употребити као адекватан одговор на нове изазове и претње. Али, оценио је, национална безбедност је непотпуна уколико се односи само на заштиту безбедности државе (схваћене као власт, територија, становништво). Зато је неопходно „проширити листу вредности које ће, самим тим, проширити и листу државних интереса, а то, даље, производи и неопходност редефинисања схватања националне безбедности државе, изнутра и споља.“ Он повезује ову област са спољном политиком држава, оцењујући да је остваривање и заштита виталних државних интереса основни циљ и задатак „система спољне политике и система националне безбедности државе“. Кандидат наводи да „поред кључних заједничких циљева оба система су део јединственог државног система, па су најзначајнији субјекти процеса креирања и реализације спољне политике и националне безбедности државе заједнички, у лику највиших државних представника“. Као кључно питање на које треба дати одговор, односно проблем који треба истраживањем објаснити, он наводи „*Који се однос механизма спољне политике и националне безбедности може сматрати најбољим у настојањима државе да оствари и заштити виталне интересе, базирајући своју активност на коришћењу дозвољених средстава по међународном праву у мирнодопским условима, и искључујући могућност употребе поступака везаних за принуду као додатни аргумент, обзиром да моћ претежног броја држава и међународно право забрањују такву варијанту у савременим условима развоја међународних односа?*“.

Одређујући предмет свог рада, кандидат је пошао од става да је питање остваривања тзв. виталних интереса, првенствено опстанка, било и остало „питање свих питања“ за државе, па и у условима „измењене стварности међународних односа“ у савременом свету. Зато наглашава да је „предмет истраживања овог рада сагледавање односа који имају

спољна политика и национална безбедност државе, и то са теоријског аспекта (концепти, обухват, интереси/вредности), и практичног (институционалног – системског и функционалног аспекта), у процесу остваривања и заштите виталних државних интереса у међународном поретку. Уз то, предмет рада је и сагледавање начина на који се спољна политика и национална безбедност државе односе према интересима, како се они претварају у циљеве и одлуке, као и који су конкретни облици и начини њихове реализације (у периоду мира и у периоду рата).“ Поставио је задатак да предмет свог рада истражује у два нивоа – теоријском и практичном, односно као „теоријски однос“ (сматрамо да би било боље „однос у теоријском смислу“) и „практичан однос“ (такође, „однос у пракси“, напомена Комисије) спољне политике и националне безбедности.

Одређујући циљеве његове дисертације, кандидат је навео да је „научни циљ овог рада, поред научне дескрипције и класификације и научно објашњење јер се у самом предмету истраживања преплићу научно недовољно позната сазнања (однос спољне политике и националне безбедности) са научно сазнатим (верификованим и неверификованим) резултатима (теоријско, системско и функционално одређење и спољне политике и националне безбедности). Обзиром на ту чињеницу, као и предметну мултидисциплинарност, нагласио је, то се мора „одразити и на циљеве истраживања који у појединим сегментима рада могу имати карактер научне дескрипције са елементима научне класификације и типологизације, али и објашњења и прогностике.“

За друштене циљеве свог рада он каже да су „пре свега садржани у потреби даљег и дубљег појашњавања односа у друштвеним областима какве су спољна политика и национална безбедност државе, и развијање свести о њиховој улози и могућностима у остваривању и заштити виталних државних интереса. То налаже, првенствено, потреба оспособљавања друштва за свестраније уочавање, праћење, анализу, антиципацију и схватање најзначајнијих трендова и процеса који су везани за тренутни и будући развој међународних односа, и с тим у вези положаја држава и њихових спољнополитичких и безбедносних под-система.“

3. Структура и опис садржаја дисертације

У односу на пријаву докторске дисертације, кандидат је структуру рада током израде дисертације, у договору с менторима, минимално кориговао (избацио предвиђену главу о односима две посматране области политике у погледу дипломатско-конзуларних представништава страних земаља, те кориговао неке наслове делова дисертације) и коначно је овако уобличио:

УВОД

I ДЕО - ТЕОРИЈСКИ ОДНОС СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ И НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

I – СХВАТАЊА СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ И НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ У ТЕОРИЈИ, РАЗГРАНИЧЕЊА ПОЉА И ОБУХВАТ

1. Теорија и појам спољне политике државе

1.1. Теорија спољне политике и однос унутрашње и спољне политике

1.1.1. Разграничења унутрашње и спољне политике државе

1.1.2. Посебност и обухват спољне политике

1.2. Теоријско одређење појма спољне политике

1.2.1. Покушаји дефинисања спољне политике

1.2.2. Одређење појма спољне политике

2. Теорија и појам националне безбедности државе

2.1. Проблем дефинисања и садржај појма безбедност

2.2. Теоријско одређење појма националне безбедности државе (држава као референтни објекат безбедности)

2.3. Обухват националне безбедности државе и однос са другим нивоима

2.3.1. Безбедност појединца

2.3.2. Безбедност друштва

2.3.3. Међународна безбедност (компетитативни и кооперативни концепти)

2.3.4. Глобална безбедност

II – ДРЖАВНИ ИНТЕРЕСИ КАО ПОКАЗАТЕЉИ ВРЕДНОСТИ И ОСНОВ ЦИЉЕВА СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ И НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ

1. Државни интереси и однос са вредностима и циљевима

1.1. Однос вредности, интереса и циљева

1.2. Одређење државних интереса

1.3. Врсте државних интереса

2. Витални државни интереси/вредности по традиционалном схватању

2.1. Опстанак нације и државе

2.2. Суверенитет

2.3. Територијални интегритет

2.4. Начин живота

2.5. Уставни поредак

3. Проширена листа интереса/вредности

3.1. Универзалне, општечовечанске (глобалне) вредности и стандарди

3.2. Људска и мањинска права

3.3. Економски развој и енергетска стабилност

4. Специфични државни интереси/вредности појединих држава

II ДЕО – ПРАКТИЧНИ ОДНОС СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ И НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

I – АНАЛИЗА РЕГУЛИСАЊА ОДНОСА СИСТЕМА СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ И НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

- 1. Политичко-правни основи изградње система спољне политике и националне безбедности**
- 2. Општа структура система спољне политике и система националне безбедности**
 - 2.1. Систем спољне политике државе
 - 2.2. Систем националне безбедности државе
- 3. Најзначајнији субјекти система спољне политике и националне безбедности**
 - 3.1. Шеф државе
 - 3.2. Влада
 - 3.3. Представнички орган (парламент)
 - 3.4. Савет за националну безбедност
- 4. Остали субјекти система спољне политике и националне безбедности**
 - 4.1. Министар и министарство спољних послова
 - 4.2. Министар и министарство одбране
 - 4.3. Министар и министарство унутрашњих послова
 - 4.4. Руководиоци сектора и ресори обавештајно-безбедносног система
 - 4.5. Дипломатска и конзуларна представништва (дипломатија свих врста, конзуларни представници и њихови сарадници, дипломатско особље...)
 - 4.6. Органи и организације који делују на реализацији спољне политике у другим областима односа са иностранством

II – ФУНКЦИОНАЛНИ ОДНОС СИСТЕМА СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ И СИСТЕМА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

- 1. Однос спољне политике и националне безбедности државе у процесу креирања одлука**
 - 1.1. Креирање спољне политике
 - 1.2. Фазе креирања
 - 1.3. О обавештајној активности и обавештајном циклусу
 - 1.4. Улога обавештајних служби и система националне безбедности у креирању
- 2. Однос спољне политике и националне безбедности државе у процесу реализације одлука**
 - 2.1. Поступци везани за област дипломатије
 - 2.2. Поступци везани за економске односе
 - 2.3. Поступци везани за примену силе у међународним односима

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

У уводном делу рада (стр. 16-25) кандидат одређује научни проблем и његов предмет истраживања и наводи да је „предмет истраживања овог рада сагледавање односа који имају спољна политика и национална безбедност државе, и то са теоријског аспекта (концепти, обухват, интереси/вредности), и практичног (институционалног – системског и функционалног аспекта), у процесу остваривања и заштите виталних државних интереса у међународном поретку. Уз то, предмет рада је и сагледавање начина на који се спољна политика и национална безбедност државе односе према интересима, као и који су конкретни облици и начини њихове реализације (у периоду мира и у периоду рата).

За сваки од сегмената овог рада кандидат најављује да ће да буду анализирани тако да се најпре сагледа досадашња искуства, тј. како се то одвијало у досадашњој генези теорије и пракси спољне политике и националне безбедности, и њиховом међусобном односу, са критичким освртом на досадашњу ситуацију и указивање како би све то што је проблематично могло да се превазиђе и изгледа у будућности односа међу државама, и уопште у међународној заједници. Као основно хипотетичко питање на које је тражио одговор у раду наводи: „Који се однос механизмима спољне политике и националне безбедности може сматрати најбољим у настојањима државе да оствари и заштити виталне интересе, базирајући своју активност на коришћењу дозвољених средстава по међународном праву у мирнодопским условима, и искључујући могућност употребе поступака везаних за принуду као додатни аргумент, обзиром да моћ претежног броја држава и међународно право забрањују такву варијанту у савременим условима развоја међународних односа? Или, још конкретније и једноставније, на који начин се огледа однос спољне политике и националне безбедности и који се однос међу њима може сматрати најбољим?

ПРВИ ДЕО РАДА (стр. 26-196) има две главе, од којих је прва посвећена схватању спољне политике и националне безбедности државе у теорији, разграничењима поља и обухвату и то кроз теоријско дефинисање спољне политике државе и теоријско одређење националне безбедности државе. Друга глава се односи на државне интересе, вредности и циљеве спољне политике и националне безбедности државе, и то кроз одређење државних интереса и односу са вредностима и циљевима, затим одређење виталних државних интереса/вредности по традиционалном схватању, кроз проширену листу интереса/вредности, и специфичне државне интересе/вредности појединих држава.

У првој глави кандидат разматра теоријска схватања и разграничење односа спољне политике и националне безбедности, и то кроз анализу схватања (више аутора) спољне политике, њено теоријско и појмовно одређење, обухват и разграничење са унутрашњом политиком, њихову међузависност и међусобан однос са националном безбедношћу државе, тј. разграничење поља спољне политике и поља безбедности. Затим врши анализу различитих схватања националне безбедности државе и њено теоријско и појмовно одређење, класификацију и типологизацију осталих референтних објеката у обухвату националне безбедности државе (безбедност појединца, безбедност друштва) и однос са другим нивоима безбедности (међународна безбедност и глобална безбедност), затим кроз основна одређења нивоа безбедности постављених на основу референтног објекта заштите од појединачне до глобалне у међусобном поређењу, уз сагледавање значаја националне безбедности државе, која, без дилеме, каже он, представља „угаони камен” свих осталих нивоа безбедности, али ипак подразумева и једну посебност (партикуларност) и усредсређеност на државу. Међусобни однос спољне политике и националне безбедности дефинише још и према односу са концептима безбедности. Наводи да ако се национални интерес узме као аксиом и у негативној и искључивој конотацији и постави према осталим концептима „нижим“ (појединачној, друштвеној) или „вишим“ (међународној, глобалној),

то може подстаћи спољне поступке других према том субјекту у негативном контексту што доводи до закључка да је најбоља варијанта пракса националне безбедности која је у доброј корелацији са другим нивоима безбедности.

У оквиру поглавља „Теорија спољне политике и однос унутрашње и спољне политике“ разматра разграничења унутрашње и спољне политике државе (стр. 26-43), где кандидат наводи да „при разматрању односа спољне и унутрашње политике једне државе, не треба имати дилеме да су обе саставни део укупне политике државе, међутим, „по питању примата, већина аутора која се бавила овом проблематиком указује на оригинарност унутрашњих над спољним интересима (потребама), па се тврди да се на основу анализе унутрашње политике и укупних односа који постоје у једном друштву, може установити генерална линија спољне политике конкретне државе (Вукадиновић, 2005:19.)“. Уз то, као „највидљивија разлика и разграничење спољне и унутрашње политике је што се кроз спољну политику државе јасније изражава моћ државе, тј. колика је њена моћ заиста у односу на све детерминанте (географске, величину, статус, економски и друштвени развој, унутрашњи политички поредак, идеолошка оријентација, организација, и сл.)“. „И, коначно, у разматраном односу спољна политика служи за остваривање унутрашњих – државних интереса (али не само државних, јер у систему светске политике служи и за остваривање светских, универзалних интереса), док унутрашња политика, када је третирамо у односу са спољном политиком, даје оквир њеног садржаја и обухвата. То значи да можемо говорити о посебности спољне политике и њеном садржају“.

У поглављу „Посебност и обухват спољне политике“ (стр. 43-49), иако је претходно рекао да „раздвајање спољне од унутрашње политике не би било исправно, али је напоменуто да се у одређеном домену може говорити о специфичностима (посебностима) спољне политике“, кандидат наводи да „анализирајући ставове које по овом питању имају поједини аутори можемо издвојити неколико специфичности спољне политике: спољна политика се одвија у другачијој средини у односу на унутрашњу политику; ризик од одлука које се доносе у спољној политици је већи него у унутрашњем окружењу, као и последице; док се у домаћој средини преламају интереси ширег круга различитих група, спољну политику формално воде владајуће структуре држава“. Упозорава да су сада „питања која су у средишту спољних политика држава донекле промењена, или допуњена, па су поред класичних питања, тзв. високе политике (очување националне безбедности као врхунски приоритет, стална надметања, борба за моћ, претње оружаним сукобом и ратом, и главни приступи спречавању рата и очувању мира, која су и даље итекако актуелна, можда кроз нешто другачије безбедносне ризике и претње), на дневном реду и питања тзв. ниске политике (питања благостања, која се тичу економског развоја, енергије, питања са друштвено-културним импликацијама и други транснационални проблеми, као еколошки), која у доба глобализације заузимају централно место у спољним политикама држава, и уопште у светској политици, јер све више доминирају свакодневним животом, али се граница између глобалних, државних, па и локалних проблема лако премештава“.

У поглављу посвећеном теоријском одређењу појма спољне политике и, у оквиру тога, покушајима дефинисања спољне политике кандидат наводи да су „у одређењу појма

спољне политике допринос дали многи аутори, али на крају, у глобалу, не постоји општеприхваћена и коначна дефиниција и свака је остала парцијална, јер су аутори углавном стављали акценат на онај елемент спољне политике који се највише односио на конкретно истраживање. Свакако да и сложеност спољне политике доприноси томе, не само у различитим схватањима, као науке и као практичне делатности државе (уз проширивање ове делатности и на друге субјекте), већ и њен садржај и различитост међу државама (када се говори о нпр. америчкој, руској, француској спољној политици, итд.), иако су студије упоредних анализа спољних политика покушале да генерализују ову делатност без обзира на разлике“. Зато кандидат наводи различите приступе из којих се сагледава спољна политика и класификује их на оне где је акценат на одлуци, акценат на држави и њеним поступцима у спољној средини, нагласак на проширивању спољно-политичке активности и на остале субјекте, спољну политику као системски процес, на споју унутрашње и спољне политике, на интересима, шира одређења, па даје и своју дефиницију: „да је спољна политика на бази интереса и јединства укупне политике, дефинисани правно-политички обавезујући став, који кроз процес креирања доноси за то одређени субјекти спољнополитичког система и реализују га у спољним односима у међународној средини“.

У трећем поглављу, слично одређењу појма спољне политике, кандидат истиче да и у теорији националне безбедности државе постоје проблеми који су такође везани за дефинисање и садржај појма безбедност; при теоријском одређењу појма националне безбедности државе (држава као референтни објекат безбедности, класификује схватања националне безбедности по релевантним теоријским правцима, анализи промене природе савременог међународног система, даје преглед дефиниција националне безбедности и терминолошка објашњења и представља своје одређење појма националне безбедности: „Национална безбедност представља очување и заштиту уставног поретка, који укључује вредности државе које су засноване на државним интересима/вредностима (по традиционалном и по проширеном схватању) од њиховог унутрашњег и спољног угрожавања, које спроводе за то одређени субјекти система националне безбедности“.

У поглављу „Обухват националне безбедности државе и однос са другим нивоима“ анализирао је различите концепте и њихов однос са нивоом националне безбедности. За први од њих у одељку „Безбедност појединца“, наводи: „Појединац као објект заштите представља најзначајнију промену у односу на традиционалне формулације безбедности засноване на држави“, међутим, „ипак, брига о безбедности појединца није изум новијег датума“. Што се тиче концепта безбедности друштва закључује: „Замисао безбедности друштва односи се на очување идентитета различитих друштвених група“. У трећем одељку, о међународној безбедности, наводи компетативне и кооперативне концепте (најпре равнотежу снага, а затим и другу групу концепата, која „у ширем смислу се може убројати у моделе „сарадње“, иако ту постоје разноврсни облици (билатерални модел сарадње, колективна одбрана, колективна безбедност и безбедносна заједница)“. У одељку о концепту глобалне безбедности, наводи да „у промењеној структури међународног система безбедност је постала недељива. Тврдња глобалиста је да државе не само да не

могу свет учинити безбедним од глобалних изазова и претњи, већ су и саме извор претњи по глобалну безбедност. Заступници традиционалних гледишта, побијају све ове аргументе, тврђом да глобални безбедносни систем не постоји, и да су државе најбоље опремљене (демократским легитимитетом, инфраструктуром) да одговоре и глобалним изазовима и претњама. Треће гледиште представља компромис – глобална безбедност је заједничка свима, и саставни је део националних интереса/вредности, поред традиционалних.“

У другој глави, посвећеној анализи интереса/вредности, кандидат објашњава релације интереси/вредности – циљеви, правно регулисање и врсте државних интереса/вредности и однос спољне политике и националне безбедности државе према њима. Наводи да у теорији постоје два тумачења односа националне безбедности према интересима и то да је, по првом, национална безбедности најважнији интерес, тј. збир свих виталних државних интереса (опстанак, суверенитет, територијални интегритет, и сл.), и друго тумачење да је национална безбедност уствари заштита ових појединачних интереса. У складу с тим се, сматра он, може одредити и однос спољне политике према интересима и према националној безбедности. Осврће се и на досадашња схватања односа према интересима/вредностима, као и који интереси/вредности треба да имају примат на спољнополитичком плану и, упоредо са тим, и на унутрашњем плану. Ако су интереси/вредности основ из кога се развија процес који води ка њиховој заштићености и реализацији, онда, наглашава, треба утврдити њихово порекло како настају. Оцењује да досадашња теоријска истраживања говоре о примату унутрашњих и сматра да то треба овим радом потврдити или кориговати.

У оквиру првог поглавља „Државни интереси и однос са вредностима и циљевима“, кандидат разматрајући значење и однос вредности, интереса и циљева, у одељку „Однос вредности, интереса и циљева“, наводи: „Обзиром на, у теорији, присутне „низове“ вредност-циљ, и потреба-интерес-циљ, који се разликују у зависности од тога да ли је реч о западној теорији, кроз плуралистички приступ, или је у питању тзв. марксистички приступ, овде прихватамо (изменивши што је потребно изменити - *mutatis mutandis*) релацију да из интереса/вредности произлазе циљеви, с тим да овде прихватамо приступ који мири дуализам интереса и вредности, при чему вредности имају слично значење интересима. Самим тим, одређивање циља састоји се у одабирању интереса/вредности које се желе остварити или сачувати (Димитријевић, 1996:257, 258). Наиме, основ на бази кога смо се определили да интересе и вредности посматрамо као једну категорију (иако постоје разлике) јесте у томе што представљају темељ, из кога се наставља даље, јер су интереси/вредности база, а циљеви су надградња“.

При одређењу државних интереса, кандидат наводи: „На одређеном нивоу општости можемо прихватити став да државни (национални) интереси представљају јединство елемената на којима се заснивају основне потреба државе (нације) (Modelski, 1962:70, 71)“.

Уследећем одељку, уз преглед бројних класификација и врста државних интереса, кандидат се опредељује за приступ за који каже да је „у основи компатибилан, са свим наведеним, с тим да се овде опредељује за нешто другачију терминологију (која је такође у

теорији и те како заступљена). Најпре, овде посматрамо интересе са аспекта државе, тзв. државне интересе (често се наилази на термин национални интереси). Овде прихватамо да поред 1) „универзалних (глобалних) интереса“, постоје државни интереси који су карактеристични и заједнички за све државе као субјекте, које називамо 2) „виталним државним интересима“, и да постоје 3) „специфични државни интереси“, који зависе од улоге, оријентације, моћи, могућности и сл. и који се, даље, могу делити по више основа, нпр. на дугорочне, средњерочне, краткорочне и сл. Док су ови први заједнички свим државама, по правилу дефанзивни, треба их бранити, дотле су специфични другачије природе, треба их остварити, и они указују на тежње државе за специфичним местом и улогом међу осталим субјектима (да ли држава има империјалистичке или неке друге циљеве и сл.)“.

Након наведене поделе и односа, кандидат у оквиру поглавља „Витални државни интереси/вредности по традиционалном схватању“ у посебним одељцима објашњава следеће интересе/вредности: опстанак нације и државе, суверенитет (политичка независност), територијални интегритет, начин живота и уставни поредак. То ради анализом досадашњих теоријских ставова више аутора. После тога, у оквиру поглавља „Проширена листа интереса/вредности“ анализира и универзалне, општечовечанске (глобалне) вредности и стандарде, људска и мањинска права, економски развој и енергетску стабилност. Поред свих наведених интереса/вредности, у одељку „Специфичне државне интересе/вредности појединих држава“ покушао је да наведе неке, из литературе познате, примере специфичних интереса појединих конкретних држава.

Други део рада „Практични однос спољне политике и националне безбедности“ (стр. 198-361) има две главе, прву о анализи регулисања односа система спољне политике и националне безбедности и другу о функционалном односу „система спољне политике“ и „система националне безбедности“ (ове синтагме користи кандидат, али сматрамо да би испрано било да говори о под-системима, обзитом да се ради о деловима укупног друштвеног/државног система).

У првој глави разматра, у посебним поглављима, следеће теме: политичко-правни основи изградње система спољне политике и националне безбедности, општа структура система спољне политике и система националне безбедности, најзначајнији субјекти система спољне политике и националне безбедности, остали субјекти система спољне политике и националне безбедности. У другој глави су поглавља: Однос спољне политике и националне безбедности државе у процесу креирања одлука и Однос спољне политике и националне безбедности државе у процесу реализације одлука.

У **првој глави** кандидат наглашава да су „системи“ спољне политике и националне безбедности повезани, јер најважнији државни руководиоци су надлежни и за питања спољне политике и националне безбедности, а такође и по заједничком учешћу у политичким телима, као што је, на пример, савет за националну безбедност. У овом делу дисертације кандидат разматра однос спољне политике и националне безбедности у

пракси, кроз анализу регулисања односа ова два система, организацију система спољне политике и система националне безбедности државе, сличности и разлике међу њима, одређење позиције и улоге субјеката у утврђивању спољне политике и политике националне безбедности кроз процес креирања одлука, који се појављују као заједнички – тј. исти субјекти са надлежностима у оба система, затим, разврставање субјеката реализације спољне политике (у ужем смислу) и њихову улогу, и повезаност у поступку реализације са субјектима из система националне безбедности (у ужем смислу); уочавање и разврставање различитих домена надлежности у областима спољне политике, војне, полицијске и обавештајне димензије, што традиционално представља подсистеме у систему националне безбедности једне државе. Наглашава да се делови и једног и другог система преплићу – и слажу и конфронтирају – по више основа. У сегменту где спољна политика има заштитну функцију, сматра кандидат, она се појављује као део система националне безбедности државе, а, са друге стране, тамо где се субјекти из система националне безбедности државе појављују као носиоци (средства) у поступцима на спољнополитичком плану при реализацији одређених циљева, у том делу су они део система спољне политике државе.

Анализа у првој глави систематизован је у поглавља: Политичко-правни основи изградње изградње система спољне политике и националне безбедности, Општа структура система спољне политике и система националне безбедности (са два одељка), Најзначајнији субјекти система спољне политике и националне безбедности (са четири одељка) и Остали субјекти система спољне политике и националне безбедности (са шест одељака).

У другој глави овог дела дисертације кандидат (кроз поглавља Однос спољне политике и националне безбедности државе у процесу креирања одлука и Однос спољне политике и националне безбедности државе у процесу реализације одлука – са више одељака у сваком) сагледава начин на који се одвија процес креирања спољне политике и однос са системом безбедности, пре свега у виду снабдевања информацијама државног руководства за спољнополитичке одлуке. Ту је, сматра он, у појединим фазама поступка креирања спољне политике уочљива и улога субјеката из система националне безбедности. Када се ради о начинима утицаја једног на други систем у погледу креирања, то се може одвијати, сматра, учешћем у неком заједничком телу (на пример Савету за националну безбедност, и сличним телима), или непосреднијом везом између два система. У том контексту кандидат приказује стање онако какво је уобичајено и заузима став да спољна политика треба да буде отворена, да се не користе нелегитимни методи по међународном праву (односно, обавештајни агентурни рад), већ само оно што је доступно из јавних извора, тј. представља легитимне методе прикупљања података. Сматрамо да је то принципијелно у реду, али ипак помало идеалистички став, нерeалан у пракси.

Такође, у погледу реализације, кандидат заузима став да би било најбоље да се користе само средства и дипломатски и правни поступци који су мирни, без оружаних, тајних интервенција, као начини за решавање проблема. Објашњавајући који спољнополитички поступци постоје и који се уобичајено спроводе, слично, износи став да треба и

може користити само мирољубиве поступке и да треба ревидирати питања употребе војне силе, субверзивних поступака, и сл. Такве ставове можемо сматрати добронамерним и принципијелно заснованим, али ипак и неадекватним стварним збивањима и односима у пракси.

Кандидат разматра облике и конкретне манифестације деловања за сваку врсту поступака, њихове носиоце и однос субјеката оба система при њиховом спровођењу.

Сматрамо да је истраживање у овом делу рада већим делом засновано на постојећој литератури, а мањим на оригиналном раду кандидата, али он се трудио да постојећа сазнања комбинује и синтезом допуни непотпуности појединих аутора. Пошавши од теоријског модела спољнополитичких поступака који је поставио професор Војин Димитријевић, настојао је да га допуни компаративним корићењем за анализу места и улоге спољне политике и националне безбедности у томе, јер се модел односио само на спољну политику. При томе је мање користио схватања других аутора, а већим делом настојао да сам утврди сличности и разлике односа два подсистема политике у погледу реализације спољнополитичких циљева конкретним поступцима.

У опширном закључку (стр. 362-400) кандидат је сумирао резултате својих истраживања. У односу на централно питање свог рада каже: „Како се суштина овог рада заснива на проучавању односа спољне политике и националне безбедности државе у теоријском, системском и функционалном аспекту (процесу доношења одлука и извршавања одлука, тј. креирању и реализацији), одмах се може уочити да се ради о две међусобно многоструко повезане и компатибилне друштвене теорије, система и функције државе. У теоријском аспекту, преклапања су најизразитија на нивоу концепта интереса/вредности, и то пре свега дефанзивних.“

За сопствени приступ изради дисертације кандидат наводи да се ради о својеврсном еkleктичком приступу, јер је комбиновао ставове више теоријских праваца („школа“) и више аутора. Наводи закључке до којих је дошао у појединим деловима рада и обједињује их у смислену целину. Детаљно образлаже своје ставове у погледу дефинисања полазних синтагми (спољне политике и националне безбедности) од стране више аутора, те питања интереса и њихове улоге у одређењу што прецизнијих дефиниција бе само ове две области политике, него и њиховог међусобног односа. Елаборира и питање места и улоге спољне политике и националне безбедности у укупном друштвеном/државном систему и њихов значај у заштити тзв. виталних интереса). Затим даје приказ мишљења више аутора о „функционалним везама“ спољне политике и националне безбедности у процесима креирања и реализације спољне (а у много мањој мери безбедносне) и даје свој закључак о томе.

Заступа став о сложеност односа две посматране области и каже: „Када се ради о начинима међусобног утицаја једног на други систем у погледу креирања, то се може одвијати учешћем у неком заједничком телу (на пример Савету за националну безбедност, и сличним телима), или непосреднијом везом између два система.

На други део међусобног односа, када се ради о интензитету међусобног утицаја тј. утицају једног на други, могуће је сматрати да интензитет није исти на обе стране, и питања националне безбедности значајна су и у спољној политици, и обратно. Уз ово, посебно у

моћнијим државама, улога националне безбедности на спољну политику, може бити у још већем обиму.“

Детаљно приказује мишљења неколико аутора и даје своју оцену о односу две посматране области када је реч о реализацији спољнополитичких циљева, наорочито када се ради о коришћењу дипломатије као спољнополитичког средства (али, истовремено и оног које је везано за националну безбедност).

Своје истраживање закључује следећим ставовима: „Најзад може се допунити досадашње сагледавање спољне политике и националне безбедности, обзиром да се у овом раду сагледавају све тачке додира спољне политике и националне безбедности. Национална безбедност се прожима кроз све области друштвеног живота у једној држави тј. у унутрашњој политици (у свакој области постоје сегменти од безбедносног значаја), и чини део интересовања и у спољној политици државе (такође сегменти од безбедносног значаја).

Наиме, државна власт води унутрашњу и спољну политику једне државе. У оквиру унутрашње политике су садржане посебне политике за разне области, између осталих и безбедносне политике, која обухвата традиционалне врсте безбедносних политика (одбрамбено-војне, полицијске, обавештајне), а поред тога и безбедносне сегменте других посебних политика (здравствене, економске, еколошке, социјалне, просветне, итд.).

Ту је и једна врста односа између спољне политике и националне безбедности, у облику односа општијег према посебном. Наиме, државна власт води унутрашњу и спољну политику државе, а један део у оквиру унутрашње и спољне политике заузима безбедносна политика, што говори да је политика општији појам од безбедности.

Ту је и разлика везана за Кисинџерово питање „да ли је Америци потребна спољна политика,“ у томе што ако би политика националне безбедности, или безбедносна политика, потпуно обухватила и традиционалне подврсте безбедносне политике (одбрамбену, полицијску, обавештајну, итд.) и потпуно друге области, тј. политике (здравствену, економску, итд.) онда би све то била национална безбедност. Међутим, није тако, јер спољна политика је шири појам, па и поред тога што се и у оквиру спољне политике један део односи и на безбедносну политику, није у потпуности безбедносна. С друге стране, безбедносна политика као једна од делова/видова државне политике је садржана и у оквиру унутрашње политике и у оквиру спољне политике државе.

Даље, разликују се сегменти безбедносне политике који су у оквиру унутрашње политике од оних који су у склопу спољне политике. Наиме, у оквиру унутрашње политике, сегменти безбедносне политике се односе на садржаје попут полиције, инспекција и сл., док у оквиру спољне политике су претежно елементи одбрамбено-војне политике.

Још један сегмент односа спољне политике и безбедносне политике је и тај што је безбедносна политика заокружена целина која се протеже и у оквиру унутрашње и спољне политике државе, а спољна политика је само један део укупне државне политике.

Држава не би могла без функције безбедности да оствари и заштити све атрибуте државе, нпр. да ни у унутрашњој нити спољној политици нема места за безбедносно поље. Међутим, ни свођење спољне и унутрашње политике само на безбедносна питања, није адекватно за било коју државу, да ли моћнију или слабију јер и у оквиру унутрашње и у оквиру спољне

политике је много шира лепеза области које су значајне за државу, од оних само безбедносних.“

И у овом делу дисертације присутан је кандидатов идеалистички приступ уређењу односа у овим областима у фази реализације спољне и безбедносне политике (уз учестало кооришћење „треба“ или „требало би“; на пример: „А ово истраживање показује да су начела пријатељства и права изнад досадашњих концепата (имају једино институције), а да интереси долазе после тога и да морају бити у складу са начелима пријатељства и права.“). Залажући се за пожељне, али тешко остврљиве, облике односа међу државама и улози две посматране области у томе, ипак наводи: „С друге стране, пошто на свету није све идеално, да ово не би била утопија, извесна средства принуде на унутрашњем плану би требало да постоје, пошто нема гаранције да ће се сваки појединац или групација држати начела пријатељства и права.“

Кандидат овако сумира своја разматрања: „Најбољи је однос спољне политике и националне безбедности који се заснива на поштовању своје државе и поштовању свих осталих субјеката међународних односа, пријатељству и мирољубивој коегзистенцији,... а на основу спроведеног истраживања, може се поентирати главном тезом у овом раду, која је постављена и хипотезама, а то је да постоји велики степен интеракције спољне политике и националне безбедности, и да произлази да се те две политике и националне безбедности и спољне политике не могу одвајати. Наиме, спољна политика и национална безбедност имају заједничке црте, и није паметно да их потпуно одвојимо, јер се допуњују и делимично преклапају.“

4. Хипотезе

У пријави дисертације кандидат је навео општу и шест посебних хипотеза, али је у рукопису дисертације навео само основну (након договора с менторима да изостави задњу предвиђену главу другог дела рада, непотребна је шеста, посебна која се односила на то):

Генерална хипотеза гласи: „*Спољна политика и национална безбедност државе су у вишеструкој узајамној вези која има обострано узрочно–последичан карактер, али ипак са значајнијим утицајем спољне политике на безбедност (јер иако су субјекти система националне безбедности државе релативно самосталан фактор, они се истовремено јављају и као средства, односно инструменти спољне политике, који у садејству доприносе успешнијем остваривању и заштити јединствених државних циљева на међународном плану, на бази вредности, традиционалних и савремених, заснованих на виталним државним интересима).*“

Посебне хипотезе биле су:

1. „*Спољна политика представља израз унутрашњих интереса државне заједнице (чиме се одређује генерална линија спољне политике државе), али и спољних импулса који утичу на њене интересе. Одвајање спољне од унутрашње политике државе стога није*

правилно, обе су део јединствене политичке воље и циљева. За разлику од политике, спољне или унутрашње, која ствара оквир и усмерење за остваривање интереса кроз одређене форме, безбедност се као циљна друштвена активност, у држави организована као засебан под-систем, односи на заштиту референтних вредности које представљају све важније интересе, али не само државе, већ и других референтних објеката заштите (појединца, друштва, међународне и глобалне безбедности).

2. Најзначајнији интерес сваког субјекта, па и државе, јесте опстанак. Он је егзистенцијалне природе, па су традиционалне вредности које за државу означавају овај интерес (суверенитет, територијални интегритет, уставни поредак и независност) саставни део појма виталног државног интереса, а њихово остваривање и заштита су заједнички циљ и спољне политике и националне безбедности што представља основну тачку теоријског односа спољне политике и националне безбедности у домену који се односи на државне интересе/вредности. Зависно од укупне политичке процене, одређују се конкретни циљеви, али је, за разлику од осталих интереса који могу бити предмет различитих визија остварења, неупитна потреба заштите ових интереса ако држава жели свој опстанак (мада није искључено да и уз уступке који би били на уштрб ових виталних интереса држава може да настави своје постојање, иако је разумљиво да то више не би био исти субјект, у истом капацитету моћи и независности).

3. Систем спољне политике и систем националне безбедности државе су део јединственог државног система, па стога имају и заједничке органе (оличене у највишим представницима државе) који учествују у креирању, и у реализацији одлука о активности државе на спољном и унутрашњем плану. Актери спољне политике могу бити различито постављени, од најширег круга (сви субјекти који могу да утичу на процес), до најужег, јер због специфичности и деликатности подручја политичке акције, у процесу спољнополитичког одлучивања број актера који стварно одлучују је релативно мали, па су стварни актери они који чине апарат државе задужен за ове области, јер су оне формално у њиховој надлежности, а располажу и политичком моћи потребном за остваривање утицаја на одлуке. У фази реализације укључује се још већи број актера и из система спољне политике, и из система националне безбедности државе, па се у овој фази субјекти система националне безбедности државе користе као средства (тзв. посредници) спољне политике у одређеним спољнополитичким поступцима, и појављују се као носиоци појединих активности у већој или мањој мери у зависности од облика и начина поступања.

4. У току процеса креирања спољне политике интереси се претварају у циљеве, на основу чега се одређују средства, поступци и носиоци за њихову реализацију, као уобичајени облици изражавања државних интереса на међународном плану. Однос система спољне политике и националне безбедности државе у процесу креирања одлука се огледа у чињеници да оба делују на плану испуњавања једног неопходног предуслова обавештености одлучилаца о реалној ситуацији и њеном разумевању, а одређене фазе у овом процесу, пре свега током организације прикупљања и анализе информација, предмет су интересовања и спољнополитичког и безбедносно-обавештајног система,

односно обавештајних установа које су у његовом саставу. У том смислу се и доводе у непосредну везу најужи круг носилаца политичке власти и руководећи врхови обавештајно-безбедносног система (као подсистема националне безбедности државе).

5. *У реализацији на спољном плану, прожимају се активности оба система, јер се у том процесу кроз поједине поступке, уз спољнополитичке субјекте, и субјекти система националне безбедности појављују као актери – носиоци активности, односно средства система спољне политике. Реализација подразумева конкретну политичку акцију државе на спољном плану, односно њено поступање у складу са изабраним циљевима и средствима. Овде је у првом плану процес спољнополитичке акције, односно поступци којима се утврђене одлуке (правно-политички обавезујући ставови о циљевима спољне политике) требају практичним деловањем остварити. У ситуацијама када се политички креатори одреде за одређене субјекте из система националне безбедности као носиоце одређених спољнополитичких поступака, настаје кључна веза ова два система у деловању на спољнополитичком плану у миру и у рату, с тим да субјекти система спољне политике државе имају као реализатори претежну активност у миру (дипломатски, економски и слични поступци), заједнички са субјектима из система националне безбедности (кроз пропагандну и прикривене акције), а субјекти система националне безбедности као реализатори (подсистем одбране) већу улогу у рату.*

Комисија сматра да је у изради дисертације кандидат настојао да докаже основаност тих хипотеза, мада у неким случајевима не подједнако доследно и успешно. Но, у основи, он је општу и већину посебних хипотеза успешно потврдио, што и истиче у закључном разматрању. Зато се и овај аспект израде дисертације мора позитивно оценити.

5. Методе истраживања

Упоредјујући наводе кандидата у пријави и уводном делу рукописа дисертације са самим садржајем рада, комисија оцењује да је коректно применио неке од основних научних метода, мада није користио и све од оних које је најавио (што је обично случај при амбициозној изради пријаве и суочавања с конкретним могућностима током истраживања). Компаративну методу је користио, али би дисертација била још боља да је могао да је више користи у случајевима из конкретне праксе, јер би добио валиднији резултат. Али, то захтева и велика средства и много дуже време истраживања, што у конкретном случају није реално било могуће. Најављене основне научне методе користио је зависно од њихове примењивости и конкретних могућности које је имао. У раду видљиво доминирају анализа и класификација, а доста је заступљена и генерализација. Основни методолошки поступак који је користио била је анализа садржаја, док су посматрање и, нарочито, научни интервју мање кориштени. Сматрамо да је кандидат показао смисао за аналитички приступ, али и за синтетизацију и генерализацију

истраживањем добијених резултата. У том погледу, ова дисертација је зацело натпросечног квалитета.

6. Остварени резултати и научни допринос

У пријави и уводном делу дисертација кандидат је доста обазриво навео очекивања о научном доприносу ове дисертације, наглашавајући да је у питању објашњење односа спољне политике и националне безбедности – као готово неистраженог питања у научној литератури – и продубљивање постојећих сазнања о осталим питањима којима се бавио (а у литератури постоје радови о томе).

Комисија оцењује да је кандидат у дисертацији успешно испунио постављена очекивања, првенствено објашњењем међусобне везе ове две области политике. Показао је да се ради о делатностима које нису хијерархијски надређене једна другој, него о су комплементарне и најчешће се у пракси прожимају. Ипак, утврдио је да се њихова улога и однос разликује у периодима мира и периодима рата, када једна или друга добијају важнију улогу или, чак, постају функција, средство за остваривање циљева оне друге. У том погледу би неке од својих ставова требао да још да прецизира и потпуније аргументира, али сматрамо да је то могуће урадити и током јавне одбране дисертације. У раду има и неколико специфичних покушаја предвиђања, односно предлога кандидата како би било најбоље одредити односе спољне политике и националне безбедности у пракси, што се такође може сматрати одређеним доприносом науци и користити у пракси, мада у том погледу имамо одређену резерву по питању потпуне остварљивости његових ставова, јер у њима има помало „идеално-типских“ ставова, односно ставова који су више одраз онога што би требало да буде, него онога што јесте, односно у пракси реално може да се оствари.

У сваком случају, допринос овог рада научним сазнањима је евидентан и задовољава тај критеријум успешне израде докторске дисертације.

Што се тиче самосталности рада, иако је кандидат претежно савесно користио постојећу литературу (са преко 1.100 цитата), он је сопственим истраживањем упоређивао туђа сазнања и настојао да их догради својим објашњењима и корекцијом ставова појединих аутора. Такође, други део рада, у ком је анализирао односе две посматране области политике у пракси, делом је заснован на постојећим сазнањима, али и на резултатима његових истраживања. Настојао је да дође и до општијих ставова о проучаваним питањима, мада, наравно, не у свему с подједнаким успехом.

Коначна оцена комисије и по овом питању је позитивна, јер сматрамо да је дисертација у довољној мери резултат научноистраживачких напора самог кандидата.

ЗАКЉУЧАК

На основу претходно изнетог, Комисија сматра да написана докторска дисертација кандидата мр Немање Маринковића „Однос спољне политике и националне безбедности“ представља оригинални научни рад и допринос науци о међународним односима, односно њеним дисциплинама спољној политици и безбедности, да је у великој мери остварила постављене циљеве и доказала полазне хипотезе, чиме су испуњени битни услови за успешну израду докторске дисертације, па предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да овај извештај усвоји и упути надлежном већу на Универзитету предлог да се рад кандидата оцени као подобан за јавну одбрану, те да се након тога закаже јавна одбрана пред комисијом у истом саставу.

Београд, 20. јула 2016.

Чланови Комисије:

проф. др Дејан Јовић

проф. др Драган Р. Симић

проф. др Иво Висковић